

maa anses for at være i høj Grad ønskelig og langt at foretrække for Fæste. Om denne Sætning i dens Almindelighed tror jeg ikke, at der er delte Meninger. Men fordi det er ønskeligt, navnlig for de paagældende Fæstere, at komme i Besiddelse af deres Fæstesteder som Eiendom, deraf følger ikke, at det skulde være paatrængende vigtigt at fremkalde en saadan Omvordning af Forholdene ved indgribende Tvangsforanstaltninger fra Statens Side, og jeg skal dertil føie, at selv naar man ser Sagen blot fra Fæstebøndernes Standpunkt eller fra den Landbefolknings Standpunkt, som man nærmest tænker sig som Thændeherer nu og i Fremtiden af de paagældende Fordeieidomme, kunde det vel ogsaa være et Spørgsmaal, om det just er saa afgjort rigtigt at gribe til meget forcerede Forholdsregler for at fremkalde en Udvikling til Selveiendom hurtigere, end den kunde antages at fremkomme ifølge en naturlig Udvikling af Forholdene. Men, som sagt, jeg forstaar, at der kan være forskjellige Meninger om dette Spørgsmaal. Jeg for mit Bedkommende lægger ikke Skjul paa, at det forekommer mig, at det efter den Skikkelse, som Fæsteforholdene i Tidernes Løb have faaet her i Landet, naar der tages Hensyn til det forholdsvis ringere Areal, som endnu er i Fæste, og særlig til den forholdsvis raske Udvikling, som Overgangen til Selveiendom har taget i de senere Aar, vilde være det Rigtige og det med Hensynet til de forskjellige Interesser i Samfundet bedst Forenelige, om man ikke greb yderligere ind i dette Forhold ved Foranstaltninger fra Lovgivningsmagtens Side. Naar man vil spørge om, hvorvidt det overhovedet er berettiget at gribe ind med Tvangsforanstaltninger fra Statens Side, saa tager jeg ikke i Betænkning for mit Bedkommende at udtale, at, naar man alene vil tage Hensyn til, hvad jeg maasse kunde kalde national-økonomiske Betragtninger, forekommer det mig saare tvivlsomt, om det virkelig kan siges, at Almenvellet vilde retfærdiggjøre Tvang fra Statens Side; men jeg indrømmer ved Siden deraf, at Sagen har en anden Side, som man ikke kan lade ude af Betragtning, en Side, som jeg nærmest vil karakterisere som den politiske. Det har spillet og spiller

og vil fremdeles komme til at spille, tror jeg, en ikke uvæsentlig Rolle i vort politiske Liv, hvorledes disse Landbosforhold ordnes, og jeg kan derfor vel tænke mig, at det for mange forstandige Mænd kan stille sig som et stort Spørgsmaal, om det ikke vil være politisk klogt og hensigtsmæssigt at søge en gennemgribende Omvordning af disse Forhold, hvorved den Rilde til Strid og Agitation, som indeholdes i Fæsteforholdene, kunde fjernes. Men naar det maa siges, at det fornemmelig er fra det politiske Standpunkt betragtet, at det skulde anbefale sig at træde til fra Statens Side ved gennemgribende Lovforanstaltninger, saa kan jeg ikke negte, at det forekommer mig at være aabenbart, at disse Betragtninger maa føie til, at man tager Sagen for i dens Helhed og derimod ikke stykkevis rører ved enkelte Punkter i Fæsteforholdet. En Regjering, som fattede Sagens Betydning og Vigtighed, forekommer det mig derfor, maatte have taget en af tre Beslutninger. Enten kunde den erklære, at efter dens Formening var det rigtigt at lade Udviklingen gaa rolig for sig efter de Forandringer, som skete i Aaret 1861, og ikke allerede nu igjen at gribe ind i disse Forhold. Eller Regjeringen kunde have sagt — og navnlig var efter min Opfattelse en for nylig tiltraadt Regjering fuldkommen berettiget til at sige det — Sagen fortjener en saa alvorlig Overveelse i forskjellige Retninger, som der endnu ikke har været Leilighed til at give den, og vi ønske ikke at fremtræde med et Lovforslag uden tilbørlig at have overveiet alle de forskjellige Hensyn, som derved maa komme i Betragtning. Endelig kunde jeg tænke mig en tredie Veie, som kunde være gaaet fra Regjeringens Side, nemlig at fremkomme med en Lov, som gennemgribende ordnede Sagen og om muligt een Gang for alle gjorde Ende paa det idelig tilbagevendende Strids-spørgsmaal. Men derimod maa jeg tilstaa, at det har overrasket mig at se den Holdning, som Regjeringen i denne Session har indtaget til Fæstespørgsmaalet. Det er ikke et helt Lovforslag, der er fremkommet. Den ærede Indenrigsminister mødte med en lille Lov, der gjenoptog en enkelt Side af Sagen, som